

İKTİSAT - HUKUK
İLİŞKİSİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Prof. Yusuf Ziya BİNATLI
Bursa İ.T.İ. Akademisi
Öğretim Üyesi

İktisadi Kalkınmadan söz ederken bu kalkınmanın hukuk kuralları içinde olması kadar doğal bir şey olamaz. Bir kalkınma planı hukukî normlara ve uygulaması da bu normlara ne kadar uygunsa kalkınma da o kadar hızlı gelişmiş olur.

Bu konferansımızın konusu İktisat ve Hukuk ilişkisidir. Ve hukukun iktisadi kalkınmaya ne derecede etken olduğu veya olmadığıdır.

Peşin olarak şu hususu belirtmekte yarar görmekteyim: Bu konu üzerinde konuşma yapacak olan kişinin iktisat biliminin derinliklerine inebilecek oranda iktisat bilgisi ile donanmış olması gerekir. Oysa karşınızdaki kişi bilim dalı bakımından iktisatçı değil hukukçudur. İktisadi alanda ağırlığı olan bir konu üzerinde bir hukukçunun konuşma yapması dar açıdan belki yadırganabilir. Bununla beraber geniş açıdan ve işin felsefesi yönünden bakıldığında bir hukukçunun iktisadi konulara değinmesinin bir yetki

Bu konuşma Bursa İ.T.İ. Akademisi Ekonometri Enstitüsünün düzenlediği seri konferansları içinde 13.1.1978 tarihinde yapılmıştır.

tecavüzü olmaması gerektiği kanısına sahip olunması inancındayım. Çünkü, iktisat ve hukuk bilimlerinin tanımlarına şöylece bir göz attığımız zaman, her iki bilim dalının aynı doğrultuda değer ölçülerine sahip olduklarını görmekteyiz.

İktisat, kişilerin yaşayabilmek için üretme ve ürettiklerini bölüşme biçimlerini ve bu eylemlerden doğan toplumsal ilişkilerini inceleyen bir bilim dalı olduğu gibi, hukuk da toplum halinde yaşayan kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması zorunlu olan kuralları saptayan bir bilim dalıdır.

Bu geniş boyutlu tanımlarda müşterek olan unsurlar kişiler ve bu kişiler arasındaki ilişkileri incelemek ve düzenlemektir. İktisat ile hukuk arasında müşterek olan başka bir nokta felsefedir. Felsefesiz bir iktisat ve iktisatsız bir felsefe olamayacağı gibi, hukuksuz bir felsefe ve felsefesiz bir hukuk da düşünülemez. Bu bakımlardan iktisat ve hukuk felsefe dalında da birleşmektedirler.

İktisat ile hukuk arasında varılacak amaçlar yönünden de aynı doğrultu vardır. İktisadın iki amacından birisi teorik öteki pratiktir. İktisadın teorik amacı, ekonomik yaşantının işleyişini ve bunun nedenlerini açıklamak ve hesaplamaktır; Pratik amacı ise iktisadi yaşantıya kanun koyma yoluyla düzen sağlayacak olan kanun koyucunun bu düzeni sağlamak için alacağı önlemlere yardımcı olmaktır. Bu yardımcılığı dolayısıyla hukukçu ile iktisatçının daima elele çalışması kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Bundan şu sonucu çıkartıyoruz: Hukuk, toplum düzen kollanının toplamı olduğuna göre, hukuka sırt çeviren ve dolayısıyla bu düzeni bilmeyen bir iktisatçıya «İktisatçı» denilemeyeceği gibi, toplum ilişkilerinin en başında yer alan iktisat bilimine, gerekli önemi vermeyen ve yalnızca kanunları incelemekle uğraşan bir hukukçuya da «Hukukçu» denilemez.

İşte, kendimizi yalnız «kanuncu» değil, hukukçu da saydığımız için iktisadi konularla yakından ilgilenmeyi, bilim dalımızın zorunlu bir gereği saydığımız içindir ki bu konu üzerinde konuşma yetkisini kendimizde görüyoruz.

Saygıdeğer konuklarımız ve değerli öğrencilerim;

Bilindiği gibi çeşitli dallara ayrılmış olan hukuka 1 nci Dünya Savaşından sonra bir yeni dal'ın daha katılma eğilimi gösteril-

miştir. İlk kez Almanya'da üzerinde durulan bu hukuk dalının adı «EKONOMİK HUKUK»dır. Bu hukuka bazı memleketlerde şimdi «KALKINMA HUKUKU»da denilmektedir. Ekonomik gelişimin yoğunluk kazandığı yakın sayılabilecek dönemlerde de ekonomik hukuk da kendi içinde yan dallara ayrılarak «EKONOMİK ANAYASA HUKUKU», «EKONOMİK İDARE HUKUKU», «EKONOMİK CEZA HUKUKU», «EKONOMİK ÖZEL HUKUK», gibi adlar almaya başlamıştır. Bugün Batı Almanya'da «WIRTSCHAFTSRECHT» adı altında ekonomik hukuk, üniversitelerde bir ders olarak okutulduğu gibi Belçika'da «ECONOMISCH RECHT» yani ekonomik hukuk dersi, Ticaret ve Borçlar Hukukunu da içine almak suretiyle okutulmaktadır. Fransa'da ise «DROİT DES AFFAIRES» ya da «DROİT EKONOMIQUE» bu kavramın yerini almaktadır. İngiltere'de ekonomik hukuk kavramının kullanılması yaygın olmamakla beraber Londra Üniversitesi Profesörlerinden SCWARZENBERGER tarafından lisans üstü programda «Milletlerarası ekonomik hukuk» adlı bir ders okutulmaktadır.

Amerika Birleşik Devletlerinde ise ekonomik hukuk kavramı kullanılmamakta ve bunun yerine daha çok özel hukuk konularını içine alan «BUSİNESS LAW» terimi kullanılmaktadır.

Yurdumuzda «Ekonomik Hukuk» dalı, bu ad altında yaygın olarak kullanılmamakla beraber, ekonomik konuları içine alan «İşletme Hukuku» terimi kullanılmaktadır. Nitekim Akademimizde de bu ad altında bir ders okutulmaktadır.

Bütün bu açıklamalardan çıkarılacak sonuç şudur:

Toplumdaki Sosyo-Ekonomik gelişim ve değişimler karşısında hukukçu ve iktisatçının çok yakın bir ilişki içinde çalışması gereklidir. Hukuk kuralları Sosyo-Ekonomik gelişim ve değişimler karşısında gerekli önlemleri almamışsa ya da hukuk kurallarının Sosyo-ekonomik önlemlerine ekonomi yetişememiş veya uygunluk göstermemişse o toplumda gerçek anlamda iktisadi kalkınma olmaz.

Şimdi, memleketimizdeki hukuk kuralları ile ekonomik kalkınmanın ne derecede tahakkuk etmiş olduğuna veya olmadığına kısa hatları ile değinmek istiyoruz. Konuya kısa hatları ile değinmek istememizin nedeni, doğrudan doğruya iktisatla ilgili 352 kanunun ve bu rakamın iki katına yükselen dolaylı olarak iktisatla

İlgili mevzuatın yürürlükte bulunduğu memleketimizde her bir kanunun Sosyo-ekonomik gelişmelere ne derecede uygun olduğunu veya mevcut hükümler karşısında iktisadi hareketlerin ne derecede uyum gösterdiğinin saptanmasına bu konferans süresinin yeterli olmamasıdır. Bu bakımdan bazı önemli konulara değinmekle yetineceğiz.

Değerli arkadaşlarım,

Memleketimizde yürürlükte olan hukuki mevzuatın kimi Sosyo-ekonomik değerlerin ilerisinde kimi de gerisindedir.

9 Temmuz 1961 tarihinde kabul edilen ve 20 Temmuz 1961 tarihinde yürürlüğe giren 334 sayılı «TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI» bir başlangıç ve altı kısım içinde, 20 si geçici olmak üzere 157 maddedir. Bu 157 maddenin 23 maddesi doğrudan sosyo-ekonomik konulara ilişkindir.

İlerici bir görüşle hazırlanmış bu Anayasanın sosyo-ekonomik konulara ilişkin kimi maddesi, varılması istenilen sonuca göre uygulama alanı bulmasına karşın, kimi maddesi de uygulama alanında istenilen düzeyde tahakkuk ettirilememiştir. Bu bakımdan Anayasanın kimi hükümleri ekonomik yaşantının çok ilerisinde bulunmakta ve henüz ekonomik durumumuz bu hukuki yol içinde rahatça yerini bulmak olanağına sahip olamamaktadır.

Bu görüşümüze ilişkin hukuk kurallarını ve ekonomimizi ilgilendiren hareketlere örnekler vererek konuyu açıklığa kavuşturmaya çalışalım:

1961 tarihli Anayasamızın 47 nci maddesine göre işçiler, işverenle olan ilişkilerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak ve ya düzenlemek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarına sahip bulunmaktadır. Anayasanın bu hükmü 275 sayılı «TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ GREV VE LOKAVT KANUNU» ile yerine getirilmiştir. Kuşkusuz bu durum uzun yıllardan beri duyulan bir gereksinmenin sonucu olarak doğmuştur.

Keza Anayasamızın 46 ncı maddesinde yerini bulan sendika kurma hakkı da 24 Temmuz 1963 yılında yürürlüğe giren 274 sayılı «SENDİKALAR KANUNU» ile o günün şartlarına göre gerçekleştirilmiştir.

Atılımcı bir görüşle kanunlaşan 1961 Anayasamızda mevcut olan hükümlerden kimi ise ideal ölçüde hükümleri kapsamakla beraber, henüz yasanın öngördüğü hedefe ulaşmamıştır. Bu hususta da birkaç örnek vermekte yarar görüyoruz:

Anayasamızın 37 nci maddesi toprak mülkiyetini hedef alarak «Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan kişiye toprak sağlamak amacıyla gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçlarla değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini gösterebilir. Devlet, çiftçinin işletme araçlarına sahip olmasını kolaylaştırır. Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi veya diğer toprak servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz» gibi hakikaten ilerici bir hükmü kapsamaktadır.

Kuşkusuz toprak mülkiyeti, tarım ekonomisi açısından toprağı verimli olarak işletmek, topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak ilk kez 1961 Anayasasında ele alınmış bir konu değildir. 1858 tarihinden önce «Timar», «has» ve «zeamet» olarak devletin mülkiyeti altında toprağın işletilmesi söz konusu iken 1858 tarihinde çıkarılan «ARAZİ KANUNNAME-İ HUMAYUNU» toprak üzerinde devlet mülkiyeti yanısıra kişi mülkiyetini de kabul etmişti. Ancak bu kanunun uygulanması amacının aksine istenileni verememiş, arazi mülkiyetinin kişi adlarına tescili sırasında âyanların ve beylerin başardıkları yolsuz tasarruflar bugün «köy ağaları» dediğimiz bir sınıfın doğmasını sağlamıştır. Rus ve Yunan savaşları ve bunları izleyen Trablus - Balkan ve Birinci Cihan Harpleri nedeni ile 3 milyonu aşkın Vatan evladının şehit olması, bunlara ait arazinin ağaların ellerine geçmesini kolaylıkla sağlamış ve 1 milyona yakın ermeninin yurdumuzu terketmesi sonucunda bunlara ait topraklar da devletin mülkiyetine geçmesi gerekirken kayıtsız şartsız ağaların ve beylerin malı olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri 1923 tarihinden itibaren toprak konusuna eğilmişlerdir. Rahmetli Atatürk'ün 1938 1 Kasımında açılan Büyük Millet Meclisinde Başbakan tarafından okunan nutuklarındaki şu cümleler çok büyük bir değer taşımaktadır: «Milli Ekonominin temeli ziraattir bunun için ki ziraatte kalkınmamıza büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yapılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu maksada ermeyi kolaylaştıracaktır.

Fakat etüdlere dayanan bir ziraat siyaseti tespit etmek lâzımdır. Onun için de köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği bir ziraat rejimi kurmak icabeder. Toprak kanununun bir neticeye varmasını Kamutay'ın yüksek himmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması behemehal lâzımdır. Vatanın sağlam temel ve imarı bu esastadır».

Atatürk'ün bu işaretleri doğrultusunda pek çok çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların başında «Çiftçiyi topraklandırma kanunu» gelir. Bu kanun 15 Haziran 1945 tarihinde yürürlüğe girdi. Söz konusu kanunun 17 nci maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde herhangi bir tarım toprağının fiilen işleyen ortakçı, yarıcı ve tarım işçisi, işlediği toprağa otomatik olarak sahip olacak, mahalli tapu idareleri bunlara derhal tapu verecek, mülk sahipleri ise bu kanunla kamulaştırılmış bulunan malların bedellerini devletten alacaktır. 1753 sayılı çiftçiyi topraklandırma kanununun bu maddesi yürürlüğe konulamamış ve nihayet 27 Mart 1950 tarihinde bu kanunda yapılan değişiklikle fiilen yapılmayan uygulama hukuken de ortadan kaldırılmıştır.

1961 Anayasasının kabulünden sonra 1617 sayılı «Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Kanunu» ile 1757 sayılı «Toprak ve Tarım Reform Kanunu» yürürlüğe konulmuştur. Ancak sözedilen kanunların halen hedefine ulaşmaktan çok uzak olduğu da hepimizce bilinmektedir.

Anayasamızın önemli hükümlerinden biri de 41 nci maddede bulunmaktadır. Bu maddenin 2 nci fıkrası hükmü aynen şöyledir: «İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak devletin ödevidir.». Anayasamızın 129 ncu maddesi ise iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmanın plana bağlanacağı kalkınmanın bu plana göre gerçekleştireceği hükmü yer almakta ve aynı maddenin 2 nci fıkrasında ise, Devlet Planlama Teşkilatının kuruluş ve görevleri, planın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulamasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esasları ve plan bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirlerin özel bir kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Planla ilgili kanunlar 77, 91 ve 99 sayılı kanunlardır.

«Devlet Planlama Teşkilatının kurulması hakkındaki kanun» un 2 nci maddesinin «f» bendi «özel sektörün faaliyetlerini planın hedef ve gayelerini teşvik ve tanzim edecek tedbirleri tavsiye etmek» görevini planlama teşkilatına vermek suretiyle özel işletmelerin memleketin kalkınmasına hangi esaslar içinde yardımcı olacaklarını da saptamış bulunmaktadır. Burada hemen şu hususu belirtmek isteriz ki, planlama teşkilatınca hazırlanan kalkınma planındaki hükümlere genellikle özel sektörün uymak mecburiyetinde olmaması, yani planın özel sektör için emredici bir nitelik taşınamaması karşısında ancak teşvik tedbirleri ile özel sektörün plan esaslarına göre hareket etmesi sağlanmak istenmektedir. Ancak bu teşvik tedbirlerinin yurdumuzun batı bölgelerinde çoğunlukla karşılık bulduğu, doğu bölgelerimizde ise mevzii kaldığı anlaşılmaktadır.

Plan hazırlandıktan ve Yüksek Planlama Kurulunun incelemesinden sonra Bakanlar Kurulunun kabulüne sunulduğuna ve Büyük Millet Meclisinin onayından sonra hukuki bir nitelik kazandığına göre, bu hukuki belgenin Büyük Millet Meclisinin onayı esaslarına göre uygulanması gerekir. Ancak bunun böyle olmadığı da bir gerçektir. Planlama kurulunca iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek amacı ile hazırlayacakları plana hükümetlerin fazlaca müdahalede bulunmaları ve hazırlanan planın da gereği gibi uygulanmaması, iktisadi kalkınmayı istenilen ölçüde gerçekleştirememektedir. Bu durumda iktisadi uygulamalar hukuki yoldan sapmalar göstermektedir. Bir iktisatçı gözü ile bu duruma bakıldığında Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasına ilişkin kanunun 2 nci maddesinde yazılı görevlerin tam olarak yerine getirilmesi için bu teşkilat kanununda değişiklik yapılması gerektiği kanısına varıyoruz. Önerdiğimiz değişiklikler enaz ölçüde şu hususları kapsamalıdır:

1 — Hükümetlerin kalkınma planı yapılması hususunda Devlet Planlama Teşkilatı üzerindeki kendi istekleri doğrultusunda baskısını asgari ölçüde azaltacak hükümlerin getirilmesini,

2 — İktisadi Kalkınma ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunan kuruluş ve komitelerin planlama teşkilatı arasında sıkı bir işbirliğinin sağlanmasını,

3 — Devlet Planlama Teşkilatında hukuk dairesi başkanlığının kurulması için kanunda değişiklik yapılmasını,

4 — Kanununun 19 ncu maddesinde değişiklik yapılarak İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri öğretim üyeleri veya yardımcılardan faydalanabilme olanağını kapsayan hükmün getirilmesini yararlı görmekteyiz.

Önerimizin 1 nci maddesinde belirttiđimiz husus hakkında herkesçe bilinenleri tekrarlamak geređini görmüyoruz.

2 nci maddede yazılı önerimiz için kısaca Őu açıklamayı yapalım:

Devlet Planlama Teşkilatının yanısıra İktisadi Kalkınmamızı ilgilendiren pekçok komisyon veya komite kurulmuş, kurulmakta ve bundan sonra da kurulacaktır. Kurulmuş olanlar arasından birkaç örnek verecek olursak Őunları sayabiliriz: Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi, Banka Kredilerini Tanzim Komitesi, Bakanlıklararası İktisadi Kurul ile bu kurulun çalışmasını kolaylaştırmak için yüksek derecede devlet memurları seviyesinde kurulan İktisadi Komite.

Aslında koordine bir çalışma ile İktisadi Kalkınmaya bir yön verilmesi gerekirken uygulamada her kuruluşun kendi başlarına bir takım kararlar alması işbirliğinde kopukluk meydana getirmekte, kalkınmamızı olumsuz yönde etkileyen durumlar yaratmaktadır. Bunun önlenmesi için bütün bu komitelerin planlama teşkilatı bünyesi içinde yasal olarak kurulması gerekmektedir. Hatta Devlet Planlama Teşkilatının da Başbakanlıktan ayrılarak bağımsız bir kuruluş halinde örgütlenmesini temenni ediyoruz.

3 ncü önerimiz Devlet Planlama Teşkilatı içinde Hukuk Dairesi Başkanlığının kurulması için kanunda değişiklik yapmaya yöneliktir.

İktisadi Kalkınma söz konusu olunca bunun izleyeceği bir yol olmalıdır. Bu yol hukuk yoludur. Hukuk yolundan yürümeyen bir ekonomi yolsuzluk içinde demektir.

91 sayılı Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasına dair kanunun 9 ncu maddesinde koordinasyon başkanlığına bağlı «Mali ve Hukuki Tedbirler Şubesi»nin bulunduğu belirtilmekte ise de, yukarıda belirttiğimiz amaca ulaşabilmek için iktisadi plan yolunun geniş yetkilere sahip bir başkanlıkça çizilmesinin zorunluğu olduğu kanısındayız.

Önerimizin 4 ncü maddesine gelince: 91 sayılı Devlet Planlama Teşkilatının kurulması hakkındaki kanunun 19 ncu maddesi şu hükmü taşımaktadır: «Devlet Planlama Teşkilatında Üniversite öğretim üye ve yardımcılarını da görevlendirilir». Bu maddedeki hükme dikkatinizi çekerim: 91 sayılı kanun İktisadi Kalkınma Planında üniversite asistanlarına dahi büyük görevler yüklerken, memleketimizin İktisadi Kalkınması için gerekli olan koşullar üzerinde çok değerli eserler veren ve somut önerilerde bulunan İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Profesör, Doçent ve asistanlarının bilmezlikten gelinmesini ve kalkınma planı için faydalanmayı üniversite öğretim üye ve yardımcılarının tekel'ine bırakılmasını kalkınmada başarıya ulaşamamamızın etkenlerinden biri olarak görmekteyiz. Kaldı ki Akademik kariyere sahip olmamakla beraber iktisadi kalkınmamız üzerinde çok değerli eserler veren ve serbest yazar olan iktisatçılarımız da vardır. Bu bakımdan sözkonusu maddenin bu görüşümüz doğrultusunda değiştirilmesinde kaçınılmaz bir zorunluluk görmekteyiz.

Saygıdeğer dinleyiciler,

Ekonomik hareketler bir gereksinmeden doğduğuna göre iktisat hukukun önündedir. Hukuk ekonomiye yardımcı ve ona yol çizicidir. Ancak iktisat da düzenli bir yol izlenebilmesinin sağlanması için hukukun getireceği önlemlere yardımcı olmalıdır. Bu bakımdandır ki sosyal devlet temeline dayalı demokratik esasları getiren Anayasanın doğrultusunda icraî görevini yerine getirmek zorunda olan hükümetlerin İktisadi Kalkınma Planına müdahalede bulunmamaları gerekir. Planlama Teşkilatında da iktisatçılar ve hukukçuların beyin güçlerini birleştirmek suretiyle ve Anayasa doğrultusunda tam objektif ölçüler içinde plan hazırlamaları ve gelip geçici olan hükümetlerin dümen suyunda faaliyetlerini yapmamaları lâzımdır.

Sayın dinleyiciler,

Asıl olan memleketin iktisaden kalkınmasıdır. Yoksa iktidar da kalabilmeleri için siyasi partilerin seçmenlerine yaptıkları vaadlerin doğrultusunda plan yapmak değildir. Nitekim Devlet Planlama Teşkilatının Koordinasyon Dairesi Mali ve Hukuki İşler Şubesinin hazırladığı «1976 yılı tedbirler uygulama raporu»nda 3 ncü beş yıllık kalkınma planının 1976 yılı icra planında, enerji, fiyat, sosyal güvenlik ve mali politikaları bölümünde yer alan 267 ön-

lemden 182 nin gerçekleşmediği anlaşıldığı gibi «önemli projeler raporunda» da 124 ağır sanayi yatırımları projelerinde bu projelerin belirli süreler içinde başlayıp bitirilmemesiyle şimdiki maliyetleri arasında 132 milyar lira fark doğduğu belirtilmiştir. Bu durumda planın hukuki yapısı ile iktisadi kalkınma uygulaması birbiriyle bağdaşır bir nitelik taşıyamamıştır. Hukuki bir değer taşıyan planın öngördüğü ithalat büyüklüğü ile fiilen yapılan ithalat birbirleriyle denk bir durum yaratmamış yani uygulamalar hukuk kurullarından sapmalar göstermiştir. Özellikle eskiden doğrudan ithal edilen tüketim mallarının bu gibi mallara ilişkin sanayinin kurulması ile ithali önlenmekle beraber bu mallara ait ham ve yarı mamul malların yurda girişine müsaade edilmiş ve tüm ithalatımızın % 64 ü nihaî tüketim mallarının ithaline tahsis edilmiştir. Geriye kalan % 36 lık bölüm ise yatırım mallarına ayrılmıştır.

Büyük bir işçi topluluğunu bünyesinde toplayan bir sanayi için sürekli olarak ithalat yapılması zorunluluğunun yaratılması ithalat yapılan memleketler için Türkiye'yi en iyi pazar yapmıştır. Türkiye'nin bu pazar olma durumundan vazgeçmiş olması demek, binlerce işçinin işsiz kalması demektir.

Şimdi bir kısır döngü içindeyiz. Bu kısır döngüden kurtulmanın biricik çaresi, memleket gerçeklerini olduğu gibi saptayıp ve onun kaynaklarını dikkate alarak gerçekçi Milli bir kalkınma planı yapmaktır. Yoksa Batının iktisadî kalkınma kuramlarının ölçüsü ile Türkiye ekonomisinin vücuduna elbise dikmek değildir. Başkasının vücudu için çizilmiş patronla elbise dikmek tembel terzilerin harcıdır. İktisatçılarımızı bu memleketin koşullarına göre ölçülerini alıp, Milli bir elbise dikmeye davet ediyorum. Bu planın hukukun çizdiği yol üzerinde uygulanması da gereklidir.

Çok önemli sorunlarımızdan biri de yabancı sermaye sorunudur. Bu sermayeye gereksinme olup olmadığı hukukun değil iktisadın konusudur. Hukuk ancak bu gereksinmenin yollarını ve önlemlerini saptar. 6224 sayılı olup 23 Ocak 1954 yılında yürürlüğe giren «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» iktisadi gereksinmenin kurallarını ve önlemlerini saptamaktadır. Yabancı sermayeye bu memleketin ihtiyacı var mıdır? yok mudur? Varsa hangi yatırım konularında vardır? Bu sermayeye ne oranda ihtiyaç vardır? Bunların bizim bu konuşma konumuzla doğrudan bir ilişkisi

yoktur. Bu konu üzerinde iktisatçı arkadaşlarımızı yetki sahibidirler. Bizi ilgilendiren husus, yabancı sermayeyi teşvik kanununun bünyesinin iktisadi gereksinmeye ne derecede uygun olduğu, başka bir ifade ile bu kanunun iktisadi kalkınmayı sağlayacak nitelikte olup olmadığıdır. Bu konuyu kısaca açıklamadan önce 1976 kayıtlarına göre 1951 tarihinde yürürlüğe giren «Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu» ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu hükümlerinden faydalanan yabancı memleketlerle bunların getirdikleri sermayeye bir göz atmakta yarar görüyoruz:

25 yıllık dönem içinde memleketimize 106 yabancı sermaye kuruluşu yatırım yapmıştır. Bunları firma sayısı itibariyle şöyle sıralıyabiliriz:

MEMLEKET	FİRMA SAYISI	GELEN SERMAYE	%
ALMANYA	24	329 Milyon TL.	17,19
AMERİKA	20	396 »	17,08
İSVİÇRE	12	244 »	10,54
FRANSA	8	409 »	17,55
AVUSTURYA	6	31 »	1,35
HOLLANDA	6	122 »	5,22
İTALYA	6	289 »	12,47
DANİMARKA	5	89 »	3,72
BELÇİKA	4	55 »	2,37
İNGİLTERE	4	58 »	2,90
İSVEÇ	2	6 »	0,25
JAPONYA	1	80 »	3,35
KANADA	1	51 »	2,20
KUVEYT	1	65 »	2,79
VENEZUELLA	1	5 »	0,19
KARMA	5	89 »	3,83
	106	2.318	100,00

Bu rakamlardan anlaşılacağı üzere 25 yıl içinde yurdumuza 2 Milyar 318 Milyon TL. yani 115 Milyon dolar sermaye getirilmiştir.

Maliye Bakanlığı kaynaklarına göre 6224 sayılı yabancı sermayeyi teşvik ve 6236 sayılı petrol kanunlarından faydalanılarak Türkiyeye yabancı sermaye sokan şirketler 25 yıllık süre içinde

memleket içinde sağladıkları kârların bir kısmını ana sermayeye katmakla elde ettikleri sermaye tutarı ile 1964 - 1973 yılları arasında kendi memleketlerine yaptıkları transferleri ise şöyledir:

	<i>Sermaye</i>	<i>Transfer</i>	<i>%</i>
6224 sayılı Kanuna göre	1.029.149.000	943.122	91.6
6236 sayılı Petrol Kanuna göre	2.060.879.000	1.573.251	76.3

Yine Maliye Bakanlığı kayıtlarına göre 1964-1975 yılları arasında yalnız lisans ödemesi olarak 673 Milyon lira dış ülkelere transfer edilmiştir.

Merkez Bankası kayıtlarına göre yalnız imalat sanayiinde çalışan 30 yabancı şirket 1966-1974 yılları arasında 724 Milyon liralık sermaye getirdikleri halde aynı seneler içinde yurtdışına transfer ettikleri kâr ve lisans payı 719 Milyon liradır.

Bu rakamlar şunu göstermektedir ki yabancı sermaye için en kârlı ülke Türkiye'dir. Yabancı şirketlerin getirdikleri sermaye Türkiye'de artarken getirilen sermayeye denk bir miktarın 9 yıl içinde dışarıya transfer edilmesine müsaade etmek iktisadi kalkınmamızı baltalayacak niteliktedir. Bu itibarla 6224 sayılı kanun çok yetersizdir ve iktisadi kalkınmamızı engelliyecek niteliktedir.

İktisadi kalkınma konusuna etkili olan başka bir husus da nüfus sorunudur. Değerli arkadaşım Doç. Dr. Özer Serper geçen haftadaki konuşmalarında bu konuya değinmiştir. Bu konuşmayı dinleyemediğimi üzüntü ile belirtmek isterim. Konunun hukuka ilişkin yönü açısından bu sorun üzerinde tekrar durmayı yararlı görüyorum. Bir tekrar sözkonusu ise bağışlanmamı istirham ederim.

Sayın dinleyicilerim,

Yurdumuzda nüfus artış hızı %024,2 gibi çok yüksek bir rakama ulaşmıştır. Yani bugünkü nüfusumuzun iki katına 25 yıl sonra ulaşacağız demektir. Bu çok süratli bir gelişmedir. Örneğin Avusturya 140 yıl, Belçika 117 yıl, İngiltere ve Yunanistan 100 yıl sonra bugünkü nüfuslarının iki katına ulaşacaklardır.

Eğer bir memlekette nüfusun fazlalığı iktisadi kalkınmayı engelliyorsa (ki bazı iktisatçılar ve politikacılar aksini iddia etmektedirler) bunun önlenmesi gerekmektedir. İktisatçılara göre hızlı nüfus artışı işgücünü etkiliyecek, istihdam imkânlarını sınırlandıracak ve kişi başına düşen milli gelir miktarını azaltacak ve gelişme hızını yavaşlatacaktır. İşte bu gelişmenin yavaşlamasını önlemek ve kişi başına düşen milli gelir miktarını arttırmak için çöğalmanın önlenmesi gerektiği görüşündedirler. İktisadi kalkınmayı nüfusun artışı engelliyorsa bu artışı MALTHUS'un görüşü ile engelliyemeyeceğimize göre bu artışa bulunacak çare yasal yoldur. Nitekim 10 Nisan 1965 tarihinde yayınlanan 557 sayılı «Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun» bu amaç için çıkarılmıştır. Ancak nüfusumuzun artış hızı bu tarihten çok daha önce bilindiğine ve saptandığına göre bu kanun, iktisadın çok gerisinde kalmıştır. 557 sayılı kanun 1965 yılında değil de çok daha önceki yıllarda çıkarılmış olsaydı iktisatçıların görüşüne göre kişi başına düşen gelir bugünkü düzeyin çok üstünde olurdu. Bu, şu gerçeği su yüzüne çıkarmaktadır ki memleketimizde iktisat ile hukuk birbirleri ile yakın ilişki içinde değildir. Eğer bu konuda yakın bir ilişki olsaydı ekonometrislerin verilerine göre bu sorun çoktan halledilmiş olurdu. Hepinizce bilindiği üzere ekonometri, istatistiklerden faydalanılarak ekonomik yasalara varma yöntemidir. Bu yöntem memleketimizde nasıl uygulanıyor bilmiyorum ama, bilinen husus şudur ki; İktisatçı istatistikçinin incelemelerine zamanında gerektiği önemi vermez ve ekonometrik çabasını göstermez ve aynı zamanda durumun arzettiği iktisadi tehlikeden hukukçuyu zamanında haberdar etmezse, nüfus planlaması hakkındaki kanun çok yıllar evvel doğacağına 1965 yılında doğar. Kaldı ki ateş bacadı sardıktan sonra çıkan bu kanun da memleketimizde beklenen etkisini gösterememiştir.

Konumuzu uzatmak istemiyoruz vergi adaletsizliğinden vergi kaçırılmasının önlenememesine, kaçak Amerikan sigaralarının yurda girişi için yine kaçak olarak yurtdışına çıkarılan dövizlere engel olunamamasına, şu günlerde kasap dükkanlarında göreceğiniz üç günlük kuzuların kesiminin engellenememesine, keyfi fiyat artışlarına set çekmek için yıllarca önce getirilmesi gereken yasal hükümlerin hâlâ yürürlüğe sokulamamasına ve güncel bir konu olan «Çok Uluslu Şirketler» için gerekli tedbirlerin alınamamasına kadar yüzlerce etken iktisadi kalkınmamızı engellemektedir.

İktisatla hukukun uygun adımıyla beraber yürümediği sürece iktisadi kalkınmada özlenen düzeye ulaşmamız bir hayal olur. 1923 lere baktığımızda o günden buyana çok mesafeler aldığımızı görüyoruz. Ancak başımızı gerilere değil, iktisadi kalkınmanın maratonunda bizden çok gerilerde olanların yanımızdan geçip gözden kaybolurcasına ilerlemiş olanlara çevirelim.

Biraz önce bir kısır döngü içinde olduğumuzu söylemiştim. Bu görüşümde ısrar ediyorum. Memleketimizi iktisaden kalkındırmak için çaba sarfeden iktisatçılarımız bir orkestranın akort yapan müzisyenlerine benziyorlar. Kimi iktisatçı memleketin kalkınmasının tarıma bel bağlamak ile mümkün olacağını belirtirken kimi iktisatçı ağır sanayi ile kalkınmanın en üst düzeyine ulaşabileceğini kimi iktisatçı ortak pazardan medet umarken bir bölümü de batıdan vazgeçip arap memleketleri ile bir ortak pazar kurup kalkınmamızı bu yoldan sağlayacağımızı savunuyor. Kimi iktisatçı iktisadi kalkınmanın sosyalizmle tahakkuk edeceği görüşüne bel bağlarken kimi iktisatçı da liberal iktisadın bünyemize en uygun olduğu iddiasını ileriye sürüyor.

Bütün bu karmaşıklık içinde hukuk her bir endüstrimandan çıkan seslere göre nota çıkarmakla meşgul. Böyle bir karmaşık durum içinde hukukun iktisadi kalkınmaya olumlu yoldan etken olacağı düşünülemez. Zira bu orkestra mayestroyu dinleme eğilimini belirtecek bir davranışta bulunmadı.

Bekleyelim Ayine-i devran ne suret gösterecek.